

JELENTÉS A MEZŐSÉGEN TETT FÖLDTANI KIRÁNDULÁSOKRÓL.

Dr. Mártonfi Lajos gymn. tanártól.

Van a kolozsvári kir. ásvány-földtani intézetben egy fölöttébees s a maga nemében páratlanul álló térkép, a melyen nagy gondnal és fáradsággal s mondhatni minimalis részletekben szemlélti Dr. Koch az erdélyi medence földtani viszonyait az eddig megjelent adatok s különösen saját pontos megfigyelései nyomán. Megtekintve e térképet azonnal föltűnik, hogy míg a medence szélei és délre eső öblei tarkállnak a különböző képleteket jelölő színek sokféleségétől, addig a Maros, Kis- és N.-Szamos között fekvő u. n. Mezőséget, egész terjedelmében egy nagy zöld folt takarja, melynek csak a magasabb partokon itt-ott kibukkanó tuffa rétegek ábrázolása nyújt némi látszólagos változatosságot. E térképen tehát a Mezőség földtani viszonyait, ép úgy mint tájképi characteristicumát, az egyhangúság bélyegzi.

Kérdés volt azonban, hogy vajon nem épen a vidék configurationa volt oka annak, a miért a Mezőséget eddig nem tették szorosabb földtani megfigyelések tárgyává s így aztán, positiv adatok hiányában, vajon nem a tájképi characteristicumon alapuló hypothesis az a nagy zöld folt, melylyel a neogen rétegek egyhangú föllépése van jelölve?

Ezen kérdés eldöntése, ama zöld foltnak úgyszólva eshetőleges kitarkítása, lett volna czélom, midőn a f. év nyarán a nagytekintetű erdélyi muzeum egylet által, a Mezőség északi része földtani viszonyainak tanulmányozásával lettem megbizva.

Szamosujvár közelebb s távolabbi vidékén már két év óta folytatott, kisebb-nagyobb kirándulásaim nyomán, a legkevesebbé sem biztatott a remény e czél elérésében s így kevés lelki gyönyörűséggel jártam be körülbelül azon négyszögű területet, melynek oldalait az Apahida-, Deés-, Bethlen- és Nagy-Czéget összekötő vonalak képezik.

A kis Szamos Apahida és Deés közötti völgyének földtani viszonyait Szamosujvár városa legközelebbi vidékén is megismerhetjük. Ugyanazon viszonyokat találjuk a völgy egész hosszában. A két oldalon különösen Hesdát, Vízszilvás, Szamosujvár-Németi, kérii fürdő és a Lunka körüli természetes föltárások, szakadások, mindenütt a neogen homokköveit, márgásrétegeit, sovány homokos agyagját tüntetik elő, melyek együtt, néhol tetemes vastagságú tuffa-rétegekkel váltakoznak. Szamosujvár felső részénél ezen tuffa rétegek képezik a Szamos folyó ágyát s őszi alacsony vízállásnál szépen láthatók a helyenként kibukkanó rétegfejek, melyek DKD-i dőlést mutatnak.

A K. Szamos völgyi ifjabb harmadkori rétegekben — kivéve a deés-aknai sótelep fedőjét — a kövületeknek még csak nyomát sem találhatni. 3-ik éve már, a mióta számtalan iszapolási próbát tettem különböző helyekről hozott anyagokkal, minden eredmény nélkül.

A deésaknai Lajos tárna sótelepének fedőjét mint kivételt kell itt megemlítenem. Ezen elég könnyen iszapolható agyag jókora mennyiségben tartalmaz szögletes, néha ökölnyi tuffa darabokat, meszes concretiókat, gipsz forgácsokat, homokkő töredékeket és vas veséket. Ezek társaságában, de igen alárendelten, található kis gastropoda kőbeleket s néhány foraminiferát t. i. *Orbulina universa*, *d'Orb.*, *Globigerina bulloides*, *d'Orb.*, *Gl. trilobata*, *Rss.*, *Gl. quadrilobata*, *d'Orb.*

Kövület gyűjtés céljából ellátogattam Tötör és Esztény vidékére is; mivel innen egy csinos hal lenyomat került volt régebben az erd. muzeum egyelet gyűjteményébe. Meglehetősz szorgalommal kutattam át az ott föltároló igen finom szemű tuffa rétegeket, azonban minden eredmény nélkül.

A neogen rétegekre a Szamos két oldalán dilluvialis kavics rétegek települtek, melyeket a vasúti munkálatok csaknem az egész völgy hosszában föltártak. A szamosujvári Szt. Antal réti kavicsbányában nem ritkán fordulnak elő *Equus primigenius* fogak, sőt két alsó állkapocs is jutott innen a szamosujvári örm. kath. gymnasium gyűjteményébe. Szilágytő vidékén a Szamos folyó jelenkori kavicsában egy *Cervus elaphus fossilis* (?) agancs töredéket is találtam. Érdekesnek tartom még megjegyezni, hogy a Szt. Antal réti

kavicsbányában a gyalui havasok krystályos kőzetei és a kolozsvári szénafüvek finom szemű tuffáinak görélyein kívül, ott találjuk az intermedia-márga nummulitjeit is. Azt hiszem e körülményt föllehetne használni a Szamos folyó erosionalis hatásának viszonylagos kormeghatározására; föl kell tennünk ugyanis, hogy e kavics réteg települése özszeesik azon idővel, a midőn a Szamos folyó a Kolozsvár vidéki intermedia márgába véste magát és vizont.

A Nagy-Szamos Deés és Bethlen közötti völgyének baloldala egészben véve megegyezik az előbb vázolt vidékkel. Jobb oldalon, Bethlennél tárulnak föl azon tetemes vastagságú homokkő padok, melyek ha nem csalódom, távolabb is több helyen föllépnek a Szamos jobb oldalán s képezik azon meredek, odvas, szakadékos partokat, melyeket különösen Földra és Kis-Ilva között láthat az utazó.

Bethlenen alúl Csicsó-Keresztur, Alsó-Ilosva és CsicsóHagymás vidékéről kell megemlékezniem.

Csicsó-Kereszturnál a Szamos völgyéhez csatlakozik északról az a lapály, melyet az ilosvai patak legalsó folyása képez. Keresztur községéből egyenesen északnak tartva e mocsáros lapályon keresztül egy dilluvialis kavics terrasse mellett haladtam Alsó-Ilosvába. Ilosva alján a legelső északkeletnek húzódó völgy jobboldalán a következő rétegsorozat tárul föl:

1. Törmellékes humus	1—2 m. vastagságban.
2. Tuffa réteg	2—2.50 m. „
3. Conglomerat pad	1.— m. „
4. Tuffa	1.50 m. „
5. Conglomerat pad	3.— m. „
6. Fekete csillámos homokkő	1.— m. „
7. Sovány agyagos márgás rétegek	0.50 m. „
8. Fekete csillámos homokkő	0.15—0.20 m. „
9. Sovány, csillámos agyag	?

A 3-ik és 4-ik számú conglomerat pad külső felületén mállott s így inkább kavics telepnek látszik, melynek görélyeit piszkos szürke színű, igen finom szemű krystályos mészkő és igen tömör, apró szemű homokkő képezik. Hogy azonban conglomerátokkal van dolgunk, azt a települési viszonyokon kívül kétségen kívül helyezi a

kérdéses rétegeknek a völgy felsőbb részén és Lábfalva községénél typicusan conglomerátos föllépése.

E völgy az u. n. „Padure mare“-ba vezet s csaknem párhuzamosan halad a csicsóhagymási patakocska ágával; így annak felső részéből keletre fordúlva csak a vízválasztót kell áthágni, hogy a Pávay¹⁾ s ennek nyomán Hauer²⁾ által leirt hagymási kővület-hordó rétegekhez jussak. Az idézett munkák pontos leírása nyomán könnyű volt feltalálnom e helyet. A meszes, agyagos, nehezen iszapoltathó homokban kiválóan gyakoriak a néha 2 ökölnyi lithothamnium gumók. Az iszapolási maradékban otolithok, rákolló töredékek, ostracodák, echinus tüskék és táblák, bryozoák elég gyakran fordulnak elő. A fossil faunát a következőkben állíthatom össze saját gyűjtésem után:

Quinqueloculina sp?	. . . . .	1 példány.
Dendritina? sp?	. . . . .	1 „
Amphistegina Hauerina, d'Orb.	. . . . .	1 „
Rotalina sp?	. . . . .	1 „
Nonionina communis	. . . . .	ritkán.
Globigerina triloba, Rss.	. . . . .	„
Orbulina universa, d'Orb.	. . . . .	„
Guttulina communis, d'Orb.	. . . . .	„
Nummulina radita, d'Orb.	. . . . .	„
Uvigerina pygmaea, d'Orb.	. . . . .	„
Plecanium sp?	. . . . .	gyakran.
Alveolina Haueri, d'Orb.	. . . . .	„
Textillaria carinata, d'Orb.	. . . . .	„
Polystomella crispa, d'Orb.	. . . . .	„
Heterostegina costata, d'Orb.	. . . . .	„
Terebratula sp?	. . . . .	1 példány.
Cancellaria? sp?	. . . . .	1 „
Turbo? sp?	. . . . .	1 „
Cerithium sp?	. . . . .	elég gyakori.
Turritella turris, Bast.	. . . . .	„
Venus multilamella, Lam.	. . . . .	„

¹⁾ Pávai E. Jahrbuch d. k. k. geol. Reichsanstalt. XII. Verh. S. 194.

²⁾ Hauer u. Stache. Geologie Siebenbürgens. 1863. S. 384—385.

Pectunculus pilosus, Lin.	elég gyakori.
Pecten sp?	„
Ostrea cochlear, Poli.	„

Egy következő nagyobb kirándulásom a gyekői tó sorozat vidékére esik, magában foglalva: Ördögös-Füzes, Mikola, Boneznyires, Szekulaj, Vasas-Szt.-Ivány, Császári, Czege, Szt.-Gotthard, Gyeké, Katona, Kamarás, Kis- és Nagy-Czég vidékét. E kirándulásaim mind negatív eredményűek voltak s csak az eddig is ismert egyhangú földtani viszonyok constatalására szorítkoztam.

Körülbelől ezt mondhatom Mikeháza, Szász-Nyires, Bálványos-Váralja, Báton, Csabaujfalú vidékéről is. A Mikeháza és Benedek között szájadzó Bandó patak völgyének némi változatosságot kölesőnöznek azonban az itt-ott fellépő sós források és a néhol kibukkanó kősó sziklák, mint a minőt lát csillogni az ember Szász-Nyirest elhagyva az út jobb oldalán az u. n. Lapos hegy lábánál. Bálványos-Váraljánál a vidék egyszerre festőibb configuratiót ölt, a mezőségi unalmas dombok merészebb alkotású erdős szakadékos hegyekké alakúlnak. Okát ennek azon homokkő padokban leljük, melyeket Bethlennél láttunk. Bálványos-Váraljától Kis-Bátonig az út baloldalán mindenütt láthatni e hatalmas homokkő rétegeket, melyekből szilárdabb concrecionalis gumók, tömzsök, szeszélyes alakokban nyúlnak ki a meredek, csaknem függélyes partokból. Így találjuk ezt Csaba-Ujfalú határán is. Csaba-Ujfalúból a „Ritu Padurei“-t megkerülve Kis-Bátonba tértem vissza, ismét Nagy-Bátonon keresztül Czoptelke felé tartottam keresztül az „Intre Csetátye“ (a térképen Halmágyiu) nevű vízvásztón. E helyen a hatalmas csúszamlások a hegy főcsúcsához sorakozó számos mellék kúposcák által annak sajátságos alakulását hozták létre.

A fennebbieken számot adva a Mezőségen tett kirándulásaimról, sajnálattal kell még megjegyeznem, hogy Alsó- és Felső-Oroszfalú, továbbá Apa-Nagyfalú vidékének dilluvialis képződményeit e nyár folyamán megtekinteni körülményeim nem engedték. Tekintve azonban a nagybecsű fosziliákat, melyek innen az erd. muzeum egylet

birtokába jutottak, alkalmilag szorgosan át fogom kutatni e vidéket; a hol különben, mint Br. Bánffy Dezső úr ő méltóságától értesültem s a mint analog esetekből is gyaníthatni, nem valamely — bármikor és bárki által kizsákmányolható — esontteleppel van dolgunk, hanem egyedül a patak esetleges kimosása útján kerülnek elő — és pedig ritkán — a Cervus megaceros maradványok.

Végül kedves kötelességem megköszönni főispán Báró Bánffy Dezső úr ő méltósága készséges jó indulatát, továbbá Tkts. Markovits István úr hazafias szivességét, melylyel kirándulásaimon megajándékoztak.